

РОЗДІЛ 1

ГУМАНІСТИЧНА, ДУХОВНО-МОРАЛЬНА ЦІННІСТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, СПОРТУ І ТУРИЗМУ ТА ЇХ МІСЦЕ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 796.011.1-057.874

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДИ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Захарченко М.О.

Національний університет фізичного виховання і спорту України

У статті розглядається дослідження ціннісних орієнтацій учнівської молоді. Саме система ціннісних орієнтацій визначає змістовний бік спрямованості особистості, її ставлення до навколишнього середовища і до себе, що в результаті складає її життєву концепцію та спосіб життя. Вивчення та аналіз ціннісних орієнтацій, дозволить покращити рівень мотивації до занять з фізичного виховання та сприяє покращенню здоров'я підростаючого покоління.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, учнівська молодь, особистість, фізична культура, мотивація.

Постановка проблеми. Розглядаючи відмінності в поведінці юнаків та дівчат, вчені звертають увагу на такі мотиватори в ухваленні рішення, як цінності.

Цінності особистості розглядаються психологами як її потреби, тобто внутрішні рушії активності, які за відповідних умов можна використовувати для формування стійких мотивів поведінки.

Аналіз різноманітних підходів до трактування «цінностей», «ціннісних ставлень», «ціннісних орієнтацій» свідчить про складність цього феномена, структурної та функціональної близькості до деяких інших компонентів свідомості, таких як установки, відносини, спрямованість, мотиви, потреби, інтереси, погляди, уявлення [9].

Дослідники вказують, що ціннісні орієнтації формуються у кожної людини від моменту її народження у процесі включення її у соціум та зміцнюються або змінюються і радикально перетворюються залежно від умов існування та виховання [6].

Найбільш поширеною методикою дослідження ціннісних орієнтацій є методика М. Рокіча (1973). Методика призначена для вивчення особливостей формування ціннісних орієнтацій школярів. В залежності від того, які конкретні цінності входять в ієрархію ціннісних орієнтацій особистості, сполучення цих цінностей, ступінь більшого чи меншого їх переваги щодо інших, дозволяють визначити, на які цілі життя спрямована діяльність людини і які засоби для досягнення цих цілей, на його думку, представляються бажаними. Аналіз змістовної сторони

і ієрархічної структури ціннісних орієнтацій показує також, якою мірою виявлені ціннісних орієнтацій учнів відповідають громадському еталону, наскільки вони адекватні цілям виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За даними науковців, які займаються даною проблематикою нами було виявлено, що вчені Т.Ю. Круцевич та О.Ю. Марченко (2017) при виявленні вікових відмінностей самоописку «Я» школярів у гендерному аспекті з'ясували, що самооцінка фізичного розвитку має високий і завищений рівень і становить 80-85% від найвищої оцінки, що також стосується ціннісних орієнтацій особистості. На підставі результатів кластерного аналізу науковцями встановлено, що серед юнаків, які переоцінили рівень самооцінки фізичного розвитку, більшість респондентів належать до чоловічого типу. Дані результати дозволяють стверджувати, що істотна гендерна різниця існує серед характеристик дівчат різного віку. Цей факт безпосередньо впливає на рівень загальної самооцінки та пріоритетів цінностей у житті. Виявлено відмінності спортсменів та респондентів, які не займаються спортом [12].

О.Ю. Марченко (2010) у своїй дисертаційній роботі зазначає, що після проведення дослідження ціннісних орієнтацій у сфері фізичної культури і спорту студентів, які займаються та не займаються спортом, указують на визначені відмінності, які можуть бути пов'язані як зі способом життя, темпераментом, емоційним станом, так і зі змістом процесу фізичного виховання також О.Ю. Марченко у своїх дослідженнях відзначає ряд зовнішніх та внутріш-

ніх факторів, які впливають на формування цінностей студентів у сфері фізичної культури і спорту. До зовнішніх факторів належать умови життя, матеріальне забезпечення, спосіб життя, знання у сфері фізичної культури та спорту, організація фізичного виховання, умови навчання у вузі, режим рухової активності, ставлення батьків і мікросфери, вплив загальноосвітньої школи. Внутрішні особистісні фактори, відображають вплив зовнішніх факторів і можуть оцінюватися як реакція особистості у вигляді мотиву діяльності, зацікавленості, переконаності [8].

В наукових працях О.О. Біліченко відзначено, що при вивченні термінальних цінностей у юнаків та дівчат свідчить про відмінності в їх ієрархії. Так, дівчата більше цінують любов і щасливе сімейне життя, а юнаки – наявність вірних друзів та активної діяльності. В число пріоритетних інструментальних цінностей у молоді входять: вихованість, життєлюбність, акуратність, відповідальність; у дівчат: вихованість, чесність, життєрадісність, відповідальність, акуратність і самоконтроль. Також науковець відзначає різну ієрархію ціннісних орієнтацій залежно від курсу навчання у ВНЗ [1; 2].

В залежності від того, які конкретні цінності входять в ієрархію ціннісних орієнтацій особистості, сполучення цих цінностей, ступінь більшої чи меншої їх переваги щодо інших, дозволяють визначити, на які цілі життя спрямована діяльність людини і які засоби для досягнення цих цілей, на його думку, представляються бажаними.

Аналіз змістовної сторони та ієрархічної структури ціннісних орієнтацій показує також, якою мірою виявлені ціннісних орієнтацій учнівської молоді відповідають громадському еталону, наскільки вони адекватні цілям виховання. Ціннісні орієнтації особистості поділяються на дві основні групи з точки зору цілей і завдань, яким служить та або інша цінність.

Термінальні цінності (основні цілі людини, відображають довготривалу життєву перспективу, те, до чого він прагне зараз і в майбутньому, визначають сенс життя людини, вказують, що для нього особливо важливо, значимо, цінно) та інструментальні цінності (відображають засоби, які обираються для досягнення цілей життя, виступають в якості інструменту, за допомогою якого можна реалізувати термінальні цінності) особистості.

Даною проблематикою також займаються вчені: І.В. Євстігнеєва (2013) [3], А.В. Заїкін (2012), Б.Т. Сахаєв (2013), М.М. Саїнчук (2012) [10], О.В. Фащук (2011) [11], О.С. Іщенко (2016) [5].

Однією з невирішених раніше частин загальної проблеми, ми виявили, що серед опрацьованого матеріалу мало даних присвячено особливостям формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді, а саме учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл та студентів I-II курсів коледжів. Тому нами була опрацьована дана тематика більш детально та висвітлено в даній роботі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення ціннісних орієнтацій учнів 10-11 класів загальноосвітньої школи та студентів I-II курсів коледжу.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, опитувальник ціннісних орієнтацій М. Рокіча, статистичні методи обробки отриманих результатів.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження проводилося на базі загальноосвітніх шкіл м. Києва серед учнів 10-11 класів та серед студентів I-II курсів Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка за спеціальністю «Початкова освіта». З використанням опитувальника М. Рокіча для визначення термінальних та інструментальних цінностей особистості.

Провівши дослідження, ми отримали порівняльний рейтинг ціннісних орієнтацій учнів школи та студентів коледжу, що має відмінності. Проаналізувавши основні цілі респондентів (табл. 1) з'ясовано, що до трійки лідерів серед юнаків школярів входять такі пункти: приємне проведення часу, розваги, цікаві роботи та здоров'ю, свобода як незалежність у вчинках і діях. Показники юнаків студентів змінюються, з'являються такі пункти: матеріальна забезпеченість, здоров'я, цікава робота.

Такі результати свідчать, що пріоритети ціннісних орієнтацій у школі та коледжі різні, студентам коледжу більше притаманна самостійність та можливість свого забезпечення.

Показники дівчат, які відвідують школу трійка важливих термінальних цінностей є: цікава робота, самостійність як незалежність у судженнях та оцінках, хороші та вірні друзі, творчість (можливість творчої діяльності).

До результатів студенток додається пункт обирають «матеріальна забезпеченість», відсутні пункти «хороші та вірні друзі», «творчість».

Слід зазначити, що середній показник останніх місць у рейтинговому списку серед школярів такі пункти: «Впевненість у собі» та «Рівність», що свідчить про присутні сумніви та розуміння про рівні можливості серед суспільства. Серед студентів пункти «Творчість», «Суспільне визнання», «Активне, діяльне життя», «Рівність», це свідчать про низький рівень поваги до оточуючих, колективу, товаришів, відсутність розуміння можливостей творчої діяльності та рівних можливостей.

Нами також були досліджені, інструментальні цінності, що відображають засоби, які обираються для досягнення цілей життя. Вони виступають в якості інструменту, за допомогою якого можна реалізувати термінальні цінності (табл. 2).

Ми визначили, що на перших 3-х лідируючих місцях у юнаків школярів присутні показники: сміливість, чесність, самоконтроль, відповідальність, тверда воля, така ж тенденція прослідковується і у студентів юнаків, додатково вони ще відзначили пункт старанність та віднесли на 8-ме місце пункт тверда воля.

Трійку лідируючих відповідей серед показників дівчата, які відвідують школу посідають пункти: життєрадісність, сміливість, широта поглядів, чесність, терпимість, відповідальність. До результатів студенток коледжу в трійку лідерів додаються пункти: вихованість та освіченість. Слід відзначити, що пункт «Відповідальність» у студентів на 1-му місці, а у школярів на 3-му.

Таблиця 1

Рейтинг термінальних ціннісних орієнтацій учнівської молоді

Назва цінностей	Учні		Студенти	
	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата
	Рейтинг	Рейтинг	Рейтинг	Рейтинг
Самостійність	6	2	4	3
Впевненість у собі	9	7	4	4
Матеріальна забезпеченість	5	9	1	2
Здоров'я	2	5	2	1
Задоволення	1	4	4	5
Цікава робота	2	1	3	3
Любов	7	4	5	4
Свобода як незалежність у вчинках і діях	3	8	5	4
Краса	8	6	7	5
Хороші і вірні друзі	5	3	4	6
Пізнання	4	4	6	7
Щасливе сімейне життя	6	4	9	6
Творчість	8	3	11	7
Суспільне визнання	5	6	10	8
Активне, діяльне життя	4	8	8	9
Рівність	7	9	7	9

Таблиця 2

Рейтинг інструментальних ціннісних орієнтацій учнівської молоді

Назва цінностей	Учні		Студенти	
	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата
	Рейтинг	Рейтинг	Рейтинг	Рейтинг
Високі запити	8	7	9	8
Чуйність	5	5	10	6
Вихованість	4	5	5	3
Життєрадісність	5	2	8	3
Ефективність у справах	5	6	6	4
Сміливість	1	2	2	3
Старанність	7	5	3	4
Непримиренність до недоліків у собі та в інших	9	6	7	9
Широта поглядів	4	1	5	6
Чесність	3	3	2	2
Освіченість	6	4	5	3
Самоконтроль	2	5	3	5
Терпимість	6	3	4	7
Тверда воля	3	4	8	6
Раціоналізм	8	6	6	9
Відповідальність	3	3	1	1

З вищезазначеного стає зрозуміло, що учнівська молодь відносить на останні сходинки пункт «Раціоналізм» та «Високі запити», можна припустити, що респонденти не в повній мірі розуміють термін «Раціоналізм» та не ставлять до своєї особистості високі вимоги задля виконання тих чи інших завдань.

Висновки. Безумовно сфера фізичної культури в силу своєї специфіки виступає особливо адекватно для здійснення гуманізації освіти і дослідження в спробах вирішення безлічі існуючих соціальних і соціально-психологічних проблем. Опрацювавши дане коло питань, можна констатувати, що при вивченні термінальних цінностей учнівської молоді на першому місці серед особистісних цінностей у дівчат це цікава робота, самостійність, хороші та вірні друзі,

творчість, матеріальна забезпеченість. Тотожним є показник юнаків, що доповнюється пунктом «Приємне проведення часу» та «Здоров'я».

Ієрархію інструментальних цінностей юнаків і дівчат очолюють пункти (сміливість, чесність, самоконтроль, відповідальність, старанність, життєрадісність).

Дане проблемне коло дослідження буде більш детальніше вивчене при поєднанні даної методики з вивченням мотиваційної складової учнівської молоді, адже школа та коледж мають різні мотиваційні складові та специфіку навчального закладу.

В свою чергу ми **пропонуємо** з'ясувати виявлення взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та мотивацією учнівської молоді. В результаті розробити практичні рекомендації та впровадити в навчальний процес.

Список літератури:

1. Біліченко О.О. Гендерні особливості формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Олена Олександрівна Біліченко ; Дніпропетровський ДІФКС. – Дніпропетровськ, 2014. – 22 с.
2. Біліченко О.О. Гендерні особливості формування інтересу до фізичного виховання у студентів / О.О. Біліченко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2011. – № 1. – С. 48–51.
3. Євстігнєєва І.В. Гендерне виховання учнів основної школи на уроках фізичної культури : дис. канд. пед. наук : 13.00.7 / І.В. Євстігнєєва. – Луганськ, 2012. – 228 с.
4. Захарченко М.О. Мета відвідування занять з фізичного виховання юнаків і дівчат. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. Вип. 3(22). Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – С. 82–87.
5. Іщенко О.С. Формування мотивації підлітків до занять фізичною культурою в умовах навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О.С. Іщенко. – Київ, 2016. – 22 с.
6. Каган М.С. Философская теория ценности / М.С. Каган. – СПб.: ТООТК «Петрополис», 1997. – 159 с.
7. Круцевич Т.Ю., Марченко О.Ю., Захарченко М.О. Врахування гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді. Фізична культура і спорт: досвід та перспективи. 2017. № 3.1(43.1). С. 180–183.
8. Марченко О.Ю. Формування ціннісних категорій особистої фізичної культури у студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О.Ю. Марченко. – Київ, 2010. – 22 с.
9. Пятков В.В. Формирование мотивационно-ценностного отношения студентов к физической культуре (на материале педвузов): дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: 13.00.04 / Пятков Владимир Викторович. – Сургут, 1999. – 170 с.
10. Саїнчук М.М. Формування ціннісних орієнтацій в сфері фізичної культури і спорту учнів старших класів у процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / М.М. Саїнчук. – Київ, 2012. – 22 с.
11. Фащук О.В. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків : дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02 / О.В. Фащук. – Івано-Франківськ, 2011. – 248 с.
12. Т. Krutsevych, O. Marchenko. Age differences of self-esteem of physical self at school. Gender aspects / Physical education, sports and health culture in modern society 2(38), 2017. – 112–116 p.

Захарченко М.А.

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

ОСОБЕННОСТИ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается исследование ценностных ориентаций учащейся молодежи. Именно система ценностных ориентаций определяет содержательную сторону направленности личности, ее отношение к окружающей среде и к себе, что в результате составляет ее жизненную концепцию и образ жизни. Изучение и анализ ценностных ориентаций, позволит улучшить уровень мотивации к занятиям по физическому воспитанию и способствует улучшению здоровья подрастающего поколения.

Ключевые слова: ценностные ориентации, учащаяся молодежь, личность, физическая культура, мотивация.

Zakharchenko M.A.

National University of Ukraine on Physical Educational and Sport

FEATURES VALUE ORIENTATIONS YOUTH IN PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Summary

The article deals with the study of value orientations of student youth. It is the system of value orientations that determines the content of the direction of the individual, its relation to the environment and to itself, which ultimately forms its life concept and way of life. Studying and analyzing value orientations will allow to improve the level of motivation for physical education classes and contributes to the improvement of the health of the younger generation.

Keywords: value orientations, pupils' youth, personality, physical culture, motivation.